

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Novembris Et Decembris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10263

Martyrium S. martyris Eugeniae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77423](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77423)

dentur & aduersa mundi, & prospera: nè vel tristibus desperatio, vel lætis elatio dominetur. Vnum mare est, in quo nauiculæ corporis nostri velificant, & sub vno gubernatore animæ nostræ nautico funguntur officio. Quarundam igitur naues fortissimis carinarum nexibus solidatæ, tenebrosi æquoris concito cursu fluctus illæ prætereunt: quarundam verò fragilis iunctura etiam in tranquillo vicinum morti conficiunt cursum. Propè est enim vt pereant, qui non cogitant, vt ad salutem portum attingant. Tu autem, ô Christi irreprehensibilis famula, Crucis Christi trophæum tota mente constringe, & teipsam ad opus Domini prepara: in quomnis desiderijs dum parueris, cum martyrij palma ad Christum attinges.

Vno sine clauduntur aduersa mundi & prospera.

Crucis Christi trophæum complectendum.

DE templo in honorem S. Anastasie à sancto Martino extructo, ac de miraculis quæ in eo fiunt, legat eiusdem Martiani vitam Lector, quæ habetur 10. dic Ianuarij Tom. 1. folio 221. & c. nouæ editionis.

MARTYRIUM SANCTÆ MARTYRIS EVGENIÆ, AVTHORE SIMEONE METAPHRASTE, VT habetur quinto Tomo Aloysij. Nos numerum capitum margini adiecimus.

COMMODO post Marcum suum patrem, Romanum tenente imperium, cum iam septem annos in eo transigeret, quidam Philippus vir illustris Aegypto præficitur: qui simul cum vxore Claudia & filijs mittitur in Aegyptum. Ei erant duo quidam filij masculi, Auitas & Sergius: filia autem, nomine quidem Eugenia, animo verò generosa, sicut etiam corpore & forma insignis. De cuius vita propositum est dicere viris bonis & virtutis amatoribus. Atque Philippus quidem postquam venit in magnam Alexandri ciuitatem, illic omnia administrabat, Romanos & patrios sequens mores. Infestus quidem erat ijs, qui artem tractabant magicam: infestus autem & Iudeis: illorum quidem multos de medio tollens, Iudeos verò ne sinens quidem nominari, mitius autem agebat cum Christianis, ipsos quidem etiam expellens è ciuitate: sed ante muros, cum ita iussisset Imperator, eos sinens degere & habitare.

Decemb. 25. Cap. 1.

S. Eugeniæ parentes.

Apertè autem ostendebat, se Christianos quidem reuereri propter perfectam vitæ philosophiam: & id eò eos etiam præferens cultoribus simulacrorum. Ipse verò cum rursus teneretur à superstitione & falsâ religione, quæ à patre ei fuerat tradita: amaret autem eruditionem & eloquentiam, Eugeniã quoque suam filiam in disciplinis educauit liberaliter, vtrunque docens, nempe Romanam & Græcam orationem, & studens videre eam valdè prouectam in philosophia. Illa autem cum docili ingenio addidisset etiam exercitationem, eeleriter aduolauit ad doctrinam, animum quidem adhibens omnibus, quæ erant vtilia: omnia autem, quibus animum adhibebat, mente facillè apprehédens: quæ verò didicisset, ita tenens memoria, vt viderentur scripta esse in eius corde tanquam in tabulis æneis.

Nota qualis fuerit olim vita christianorum.

Magni sanctæ Eugeniæ in literis progressus.

Cum sic doctrinæ esset dedita, nihil osciùs erat etiam suapte natura studiosa virtutis: & erat quidem digna, cuius cerneretur species: & digna, cuius audiretur oratio: ad imitandum autem erat omnibus utilis & salutaris: & quod est omnibus admirabilius, cum nondum excessisset ætatis annum decimum sextum, in modum honestate & studio virtutis superabat eos, qui erant ætatis longè prouectioris. Cum autem latere non posset, omnia peruadente fama, hanc quæ erat virtute clarissima, in administratione reipublicæ clarissimus despondit Aquilinus, qui tunc erat Consul, & alioquî tenebat primum locum apud Romanos nobiles. Postquam verò rogauerunt parentes, nunquid ei cordi esset coniugium & gratus sponus, hic maximè Eugenia ostendit signum generosi animi. Quiduis enim potius pati sustinens, quam sibi charam expellere virginitatem, & amittere castitatem, parentes arte decipit: & viri quidem genus laudauit, mores autem reprehendit: & oportet, inquit, vt plurimum illos sponfos eligere, qui generi ornamentum afferunt, non qui volunt ornari à genere. Cum autem multi etiam alij eam peterent

Cap. 2.

Respirat Consul Aquilinus & aliorum coniugium.

LS

rent à parentibus, clari opibus & genere, ne illi quidem omninò in omnibus defuit honesta excusatio. Sed specie quidem repellat eum, qui nunc volebat ducere uxorem: re vera verò omninò recusabat matrimonium, & hoc erat, cuius solum studio tenebatur, nempe ut esset casta. Sic vas, quod erat speciosum & mundum, paratum erat scilicet ad diuinum vnguentum suscipiendum. Propterea bona opera, bona quoque fides mox est secuta, & pura accedit ad purum fontem pietatis. Rei autem hæc fuit occasio.

Cap. 3. Venit ei in manus Pauli diuini præconis diuinus liber epistolarum, & cum ad ea quæ dicebantur, intelligenda mentem suam defixisset, & cognouisset verè vnum esse Deum, qui fecit hoc vniuersum, mente quidè statim illuminatur, ut quæ eam diu antè haberet purgatam, & parata esset ad diuinum spiritum suscipiendum. Cum autem in præsentia mente Christo credidisset, in aperto parentum suorum celaturore. Postquam verò venit decretum Imperatoris, extra muros expelles Christianos, & Præfectus hoc iam aggrediebatur, ipsa desiderans securè frui Christianis & eorum doctrina, fingit quidem, se ut rure recreet, & bona fruatur aeris temperie, excedere è ciuitate, & ut parum relaxet animu à studijs doctrinæ. Postquam autem nihil suspicati parentes, eam facillè dimiserunt, egreditur in vicos. Cum venisset autem in quoddam prædium, & in eo incidisset in multos monachos valde honestos, & numerosè canentes, audit sacrosanctam illam vocem, Omnes diu gentium damonia: Dominus autem celos fecit. Hoc cum illa audisset, & tanquam ob patrium errorem pudore perfusa esset, miserabilem quidem & profundum è corde emittit gemitum.

Cap. 4. Conuersa verò ad Eunuchos, qui eam sequebantur, quorum vnus quidem vocabatur Protas, alter autem Hyacinthus: audiuerant verò ij quoque philosophiam. Vos quidem scio, inquit, in disciplinis satis esse versatos, & philosophorum percepisse dogmata, quæ Socrates & Aristoteles & Plato, & clara tradidit Stoicorum secta, & opinio Epicureorum: Similiter autem aliorum quoque Sophistarum & Poëtarum, & quicumque gloriantur se non esse ignaros eorum, quæ sunt cognitionis. Sciatis ergò hæc omnia apertas esse fabulas, & nihil aliud, quam probabilitatem, quæ potest multos decipere. Atque Græcorum quidem, qui se de sua valde iactant doctrina, alij nec omninò esse Deum, alij verò multos esse & maiores & minores putauerunt. Hi verò omnes vno verbo excludunt, cum dicunt, Omnes diu gentium damonia. Est enim impietatis hæc perfecta & absoluta delictio. Illud autem, Dominus autem celos fecit, illis quidem aperte Deum inducit, & communem nostrum Dominum reddit nobis cognitum. His conuenientia tradit etiam Apostolus Paulus. Inducunt enim me quoque eius verba, quæ ipsa heri legi & nudius tertius, quæ declarant vnum esse Deum vniuersorum. Quibus nos quoque credimus, ut quæ sint valde clara, & fide digna, & quæ fidem faciant ex ipsis operibus.

Cap. 5. Vobis ergò, si velitis, promptus est & expeditus modus salutis. Ego autem non me amplius in vos geram, tanquam dominam: sed conserua ero & soror. Communem enim Dominum & patrem habebimus Deum. Ut qui ergò sumus vnus Pastoris, & tanquam fratres vnum spirantes, communi sententia veniemus ad Christianos. Audio enim à quodam Heleno hic factum esse monasteriu: & illum quidem propter virtutis magnitudinem ascendisse gradum Episcopatus: quendam autem Theodorum fuisse eius loco institutum, & præfectum administrationi monasterij: eumque tam præclare suo gregi præfuisse, & ad eam diuinam gratiã peruenisse, ut & demoniacis & egrotis, illis quidem vexantem spiritum, his verò morbum facillè expellat: quin etiam cæcis oculis desideratum Solem præbeat videndum: & ijs, qui ei subiecti sunt, monachis ita augeat exercitationem, ut nullam prætereant partem diei ac noctis, quæ non consumatur in perpetuis precibus & canticis. Horum monasterium nullis licet foeminis ingredi: neque fas est eum ab vlla adspici muliere. Sed vos mei capitis comam tondere, & hos crines auferre, & virili me veste induite, & noctu ad eos ducite: vobis quidem me prope currum sequentibus, reliquis autem famulis simul præcedentibus & sequentibus: ut quando fuerimus in ipso loco, eius quod factum est, nullum sensum omninò præbeamus. Deceterò vobis cura sit, ut cum portas ingressi fuerimus, salutem, ut par est, adipiscamur.

In monasterio Heleni monachi perpetuis vacabant precibus & canticis.

SURIU

aber
Haber

RVIII

5

Placuerunt Eunuchis, quæ dicta sunt, & ea studuerunt ad effectum deducere. Por-
 ro autem felix quoque signum consequuntur. Nondum enim peruenerant, ut in-
 gredirentur monasterium, & magnus inter Episcopos Helenus, venit ex Heliopo-
 li, & cum multitudine virorum, hæc veluti signo dato canentium: Via iustorum
 directæ est: via sanctorum parata est. Hoc & ijs, qui erant circa Eugeniã, auxit fi-
 dem, & effecit, ut illa mirandum in modum lataretur. Tanquam certè naçta occa-
 sionem, eos qui circa se erant, magis accendit ad pietatem: & multa alia dicens,
 quæ ad tempus pertinebant, locoque conueniebant: & quod non fortè fortuna,
 sed diuina quadam prouidentia hæc audiisset, & ea, quæ prius canebantur diuini
 Davidis: sed illa quidem esse, quæ eam inducant ad pietatem: quæ autem nunc ca-
 nuntur, quæ ad horrentur ad viam virtutis. Hæc cum dixisset, & ijs qui psallabant, se
 & suos admiscuisset, cum illis viam perfecit: quo quidem tempore & multa alia
 admirabilia audiuit turbas de Heleno narrantes, ut ostenderent quantus esset in
 miraculis, & quàm cum is sæpè opus habuisset igne, visus sit ardentibus carbonibus
 in vestibus, illis nihil ex igne læsis: præterea autem & quæcumque alia assidue fa-
 ciebat miracula: cuiusmodi est hoc quoque, dignum quod narretur, & mandetur
 memoria.

Autem quendam magum, qui vocabatur Zareas, cum maleficæ artis summum
 attingisset fastigium, in illis locis esse versatum ad multorum exitium, magna & va-
 ria fraude videntem: quem inter cetera dicunt autem esse aliquid eiusmodi Deo
 maximè inuisum, nempe, famam sparsisse inter eos, qui illic habitabant, quod ipse
 quidem esset à Christo missus benefactor hominũ & doctor bonus, mendax autem
 Helenus, auctoritatè docendi sibi falsò tribuens. Existimabat enim, quod si pasto-
 rem aduersus gregem ad bellum concitaret, eos deinceps, tanquam oues quæ non
 sunt custoditæ, aggrediens, non contemnendam prædam præberet patri suo dia-
 bolo. Hæc ille dicens, fidem faciebat sua improbitate. Scitis enim, quàm fit malitia
 efficax, & quàm facilè multos attrahat: adeo, ut ad Helenum turba accedens, ei di-
 xerit, ut vel ipsum doctrinæ assumeret socium, aut certè inter se disputarent: ut ipsi
 ei qui vinceret, accederent. Lubens itaque Helenus adit periculum cum eo dispu-
 tandi. Confidebat enim in Christo. Zaream autem assumere socium, hominem qui
 gloriabatur dæmonum præstigijs, hoc existimabat vel solo esse auditu abominan-
 dum. Postquam ergò dies affuit præfinitus, accessit ad disputationem. Et primùm
 quidem eum acriter est adortus, & crebris magum inuasit argumentis. Postquam
 autem vidit eum ut arrogantiæ & insolentia, tanquam armis, & cõtendere sibi pa-
 rare victoriam, non ex veritate, sed ex impudentia, permisit factò iudicium: & iu-
 bet magnum ignem accendi in media ciuitate: ambos autem flammam ingredi:
 & qui eorum maneret illæsus & igne fortior, eum esse apertè, qui à Christo est mis-
 sus, & dignum esse, qui doceat illius clerum.

Postquam verò verba ad rem sunt deducta, & flamma iam fuit in altum sublata,
 metus quidem statim inuasit Zaream: & iubeat primùm ingredi Helenum, hoc
 apud se, ut videtur, cogitans, quod vel nõ audens, dedecore Helenus afficietur: aut
 si ausus fuerit, emittet animam: & sic facile fuerit ei vincere, cum fortem amiserit
 aucterarium: & sic omnes poterit ad se trahere. Postquam autem vir ille diuinus
 professus est se primum subiturum periculum: & cum precatus esset, rogam est in-
 gressus: illum verò non latuit, quisnam esset, & nec illius quidem pilum ausus est
 tangere: tunc autem magum illum metu & terrore repletum, recessisse quidem, &
 aperte ostendisse se vitare periculum, aut Plutonis paleam subeuntem latuisse: à
 multitudine autem protrusum, fornacem vel inuitum intrasse: quæ cum æquè fa-
 cile iam compræhenderet & depasebat, atque quanuis aliam aptam ad vrendum
 materiam: & nisi magnus Helenus miseri calamitatis misertus, eum, cum iam esset
 seminuatus, seruasset, ipsa magia & callidis suis inuentis omninò perijisset: sic pulchrè
 ipsæ fraudem puniente cum veritate. Hæc illis dicentibus, beata illa præ gaudio va-
 re iudicabatur, lætabatur, admirabatur, eos, qui narrabant, rogabat, ut per ipsos ad-
 duceretur, & Episcopo commendaretur ipsa, & fratres quos adducit: & sic in hoc
 monasterio communiter viuerent. Ità obnixè rogans, persuadet cuidam ex ijs, qui
 aderant, qui vocabatur Eutropius, ut hæc omnia ei fieret, & preces deferret ad Epi-
 scopum. Quando, inquit, diuertit & paululùm requieuit, ille opportunè & in ocio
 præbet ei, qui dicit, audientiam.

Cap. 9.

Visto S. Heleni.

Interim autem dum hac inter se loquebantur, appropinquarunt monasterio, & ipsi intrarunt cum Episcopo. Vna vero cum eis ingressa est Eugenia, adolefcenti plane similis & coma & vestitu. Cum iam autem incitatus fuisset Eutropius ad significandum de ea Episcopo, quoddam somnium se obtulit Heleno, qui post diuinam mysterij celebrationem ad somnum declinauerat. Erat vero huiusmodi somnium: Sculptum quoddam mulieris simulacrum videbatur a viris ferri honorifice, & id ab eis tanquam Deum reputari: illum autem agrè ferentem, quod homines deciperentur, dixisse ei dea, quæ erat apud ipsos: Ita ne, cum sis a Deo creata & nobis conferua, sustines ab ipsis adorari, & Deo parem reputari? Illa vero cum hoc audisset, protinus cum adhuc portaretur, a vitis quidem recessit: cum autem est secuta, tales voces emittens: At ego a te minimè recedam, donec me adduxeris ad creatorem. Hæc Helenus quidem vidit in somnis. Excitatus autem, apud se dubitabat, quoniam reditum esset, quod a se visum fuerat. Statim vero aduenit Eutropius, qui tanquam de viro loquens de Eugenia: Viri, ait Episcopo, tres, fratres animis, fratres corporibus, abiuratis modo rebus gentilium, in tuo grege versantur, ad Christum accedentes, & diuinum baptismum rogantes assequi: & deinde tonderi, & referri in numerum horum monachorum. Cum sint autem iuuenes, & a se inuicem pendeant admirabiliter, hoc petunt præter cetera, vt se inuicem nulla in re distinguantur, non in opere, non in habitatione, neque in aliqua alia conuersione: sed diuidi non possint, qui sic sunt coniuncti in Christi nomine. Hæc mihi dixerunt, Iachrymis vultum eorum rigantibus: & vt omnia tibi declararem, vehementer rogauerunt.

Cap. 10.

S. Eugenia sumptu virili habitu & mutato nomine, non potest cum laterere.

Cum ex his coniecisset somnium beatus Helenus, & vt oportebat, pro omnibus Deo egisset gratias, iubet eos tres simul ei sisti in conspectum. Postquam autem accessissent, statim dextra apprehendens Eugeniã, & eam alloquens hilariter, placido & læto vultu rogauit eorum nomina, genus, & patriam. Illa vero verecundè, & cum eo, qui virginem maximè decet, rubore, Nobis quidem, inquit, o diuinum caput, patria & genus est gloriosa Roma: Fratres autem sumus inuicem. Nomen verò primo quidem est Protas: secundo autem, Hyacinthus: mihi verò, Eugeni-
us. Lucundè autem eam intuens beatus Helenus: Meritò te Eugeniũ, inquit, vocas, o Eugenia: vt nomen tuo respondeat spiritui, cum virilem habeas animam, & valdè te masculam ostendas in omnibus: sed proposito adhuc vincas naturam, & in Christo confirmaris & inualescas: propter quem nunc, cum sis mulier, te virum esse simulas, propter eius amorem mutato & habitu, & nomine. Hæc autem dico, non tibi sexum exprobrans foemininum, nec te volens traducere: sed vt scias, quantæ sis Deo curæ: & quemadmodum mihi hæc omnia, de te nihil celans, ostenderit, quisnam sis, & quemadmodum veneris: & quanam sint ij, qui sunt tecum, & quanam tibi in hac vita gloria obtigerit & genus. Stude ergò o Eugenia, non minùs te animo generosam ostendere, quàm corpore. Nam hoc quod non minùs, quàm alia, mihi Deus significauit, quod te ei purum præpararis receptaculum, virginitatem quidem conseruans immaculatam: cor verò, in quod non cadit reprehensio: & huius mundi quidè gloriã reputans signominiam, diuitias autem paupertatem: voluptates verò molestias, & nihil magni ac præclarum habere eam, quæ est apud homines, nobilitatem: illam verò solam amans, a qua excidimus propter primum, & hæres facti sumus per secundum Adam. Et hæc quidem Eugeniæ Helenus.

Cap. 11.

Iohan. 15.

Protæ autem & Hyacintho: Vos verò, inquit, (neque enim placuit Christo, vt vos lateretis) qui fortuna quidem serui, mente autem estis liberi, & nulli domino subiectam conseruatis animæ dignitatem, virtutem extollentes, & magni faciètes, quibus Christus quoque dicit: Non vos voco amplius seruos, sed amicos: Beati propter libertatem, vel potiùs propter amicitiam & cum Christo coniunctionem: quod cum illius iugum subire elegeritis in vno inter vos consensu & conspiratione, huius beatæ cepto nullum attulistis impedimentum: sed nunc quoque cum ea estis prompto & alacri animo: & cum illa è vita excedente etiam illic simul eritis, & easdem quas illa coronas & præmia consequemini. Hæc cum nullo alio præsentate dixisset Episcopus, Eugeniã quidem permittit manere in habitu virili, cum hoc nulli esset cognitum, neque primum, neque postquam eam allocutus est Episcopus. Quæ quidem simul cum Eunuchis, non priùs cum dimisit, quàm illius man-

SURIU

aber
Nobis
RVIII
5

Cap. 15.
Multos curat morbos.

Non multum intercessit temporis, & ad eam accessit gratia curationū cum maxima copia. Et id eō ad quoscunque accedebat morbi vivendi gratia, nō solum eos verbis consolabatur, sed etiam liberabat à morbo, qui eos cruciabat. Eam autē imitantur pro viribus Proas & Hyacinthus, de quibus antea diximus. Cum sic viveret Eugenia, Præfectus monasterij tertio post anno excedit è viuis: ipsam verò vocabat ad Præfecturam fratrum commune suffragium. Eam enim pro viro habebant, & virtutem quidem videbant, quæ inerat: ignorabant autem id, quod apud eam latebat. Illam itaque metus inuadit & dubitatio. Neque enim æquum censebat, vt quæ esset femina, viris præfset: & communiter vocantem despicere fraternitatem, iudicabat esse pernicacis & obstinati animi. Visum est ergo ex Euangelio discere, quid agendum, Deo permittente id, quod erat incertum & obscurum. Postquam autem fuit explicatum, admirabiliter hæc vox Domini resonabat: Si quis vult inter vos esse primus, sit omnium vltimus, & omnium ministrus. Hoc dicto, Præfecturam quidem subit vel inuita: se autem sic etiam dat totam ad ministrandum, quid non faciens indignum, & quæ etiam, qui sunt viles & abiecti, facere dedignantur: aquam è puteo effodiens, domum verrens, manibus ligna frangens, & alia omnia, quæ sunt minima, diligenter faciens: adeo vt etiam esse ianitorem lubenter sustineret, propterea quod præcepto pareret lubentissimè.

Matth. 20.
Luc. 23.
Cogitur precise fratribus, sed extrema quæque ministraria obit.

Cap. 16.

Philip. 3.
Claret miraculis.

Cum sic ergo insigniter exercuisset moderationē, & in Præfectura rursus respiciens, insistebat etiam in via, quæ ducit ad Deum: ad anteriora quidem, vt diuinus dicit Paulus, se extendens: eorum autem, quæ retrò erant, obliuiscens propter promptam & alacrem operationem. Atque quàm multa quidem fecerit miracula, narrare est alterius temporis & operis, quod proprium postulat ocium: maximè cum propter fatietatem oratio vitet prolixitatem. Quod verò & dictu esse facile, & cui consequens est finis martyrij, & habet seriem consequentem ijs, quæ deinceps sequuntur, hoc iam dicitur. Erat Alexandria quædam mulier, nomine Melanthia, quæ facultates quidem habebat multorum talentorum, Dei autem timoris & virtutis erat in ops. Ea cum aliquandò à diuturno & graui morbo arrepta esset, (erat enim horror, quarto quoque die accedens) vbi fama ad eam peruasit, esse virum quendam nomine quidem Eugenum, vita autem omnibus admirandum, qui facilè soluit morbos difficiles: statim omnibus alijs omisissis, maxima celeritate venit ad monasterium, & vehementer rogat, vt liberetur à plaga, quæ eam premit. Misericordia itaque mouetur Eugenia: & cum eam sancto oleo sanctis vnxisset manibus, protinus efficit, vt euomat materiam morbi efficientem. Sicque Melanthia purè consecuta sanitatem, valēs quidem reuertitur: venit autem ad quendam ex suis agris, qui etiam erat prope monasterium, & non multo post tempore, cum ex pulchro & puro argento tria vasa confecisset, ea mittit ad Eugeniā, monasterij ad oratoriam ea dona dedicans pro gratiarum actione. Cum autem munus oblatum non admitteret, (Dicebat enim non esse monachis vtilem, neque conuenientem argenti possessionem: sed eam esse vendendam, & pauperibus distribuendam, aut ijs, qui alioqui opprimuntur pondere debitorum) ipsa cum venisset ad Eugeniā, & quid non dixisset, aut fecisset ad persuadendum? persuadet vt accipiat argentum, & reponat in templo dedicatum.

Oleo sacro curat febrem quartanam.

Cap. 17.
Virtuti maxime propinquum vitium.

Fuit autem pietas occasio impietatis, & verum est id, quod olim dictum est, non esse vllam rem alteri tam propinquam, quàm virtutem vitio: & sæpe aliquis iuxta eam vadens, imprudens ingreditur in contrarium. Quod etiam accidit Melanthia. Virtutis enim fortasè mediocrem curam gerens, imprudens, quoniam mentem non adhibuit, ad summam deducta fuit improbitatem. Iam enim effecta familiaris, cum ad eam iret assidue, & virum videret specie iuuenem, & facie formosum, eam subit amor nequaquam quidem illiberalis: & paulatim demulcebatur eius & deliniebatur animus: deinde etiam valdè accendebatur, vt quæ existimaret Eugeniā ne posse quidem semper esse castam: sed neque morbi propulsionem diuinæ fuisse gratiæ, sed artis potiùs magicæ, & inimici potentia. Hæc quæ cor eius occupauerant, & vehemens flamma amoris, & grauis incredulitas, persuadent, vt audax facinus aggrediatur, & res tenebrarum liberè eloquatur. Res enim grauis est amor, & impudentissima. Neque res est vlla ad eō aditu difficilis, ad quam se non posse peruenire & eam consequi existimet.

Carnalis amor res impudentissima.

Cum

SURIU

gber
Molles
RVITI
5

Cum itaque degeret in agris, ut dictum est, vicinis monasterio, & perturbatione
 animi valde laboraret, simulat se corpore esse agrotam, & incredibili celeritate
 accessit Eugeniā, non fictum hunc morbum curaturam, sed veri & occulti misere-
 rabilius futuram participem. Postquam autem ea, quam desiderabat, facies fuit
 intra fores, Melanthia non ferens animi motum intus aestuantem, statim tanquam
 ex malo thesauro malos promit sermones. Et primum quidem ad nefarium inci-
 pit coitum: Quod si nolis, inquit, at ego te lege matrimonij palam accipiam in-
 matrimonium, erisque dominus multi auri, argenti, preciosæ vestis, agrorum, iumento-
 rum, mancipiorum: pro quibus me quoque habebis ancillam pro libera, & tibi in
 honore æquali: & his omnibus ipse fruëris. Non est enim mihi maritus, nec filij,
 nec cognati. Quorsum enim tam pulcher flos corporis, & venustissima species, se
 exercitatione perpetua tabefacit & laboribus? Hæc cum acri & continenti spiritu
 persequeretur Melanthia, beata suspirabat quidem ad vnumquodque eorum, quæ
 dicebatur, & animi perturbatione plenam valde abhorrebat orationem. Tandem
 autem ad multas eius nugas caligans, cera, ut dicitur, aures obstruens, & nec ampli-
 us quidem audire sustinens, Cohibe linguam, ô mulier, exclamavit, cohibe, & sint
 hæc procul à nobis. Expuis enim in nos ipsum virus draconis veteris. Non prode-
 mus castitatem, non corrumpemus virginitatem: Non, ô Dei mater & virgo, in
 quam ego confido, non fallam mea pacta conuenta. Vnum est nobis matrimoni-
 um, Christi desiderium: Vnica sunt diuitiæ, bona quæ sunt in calis: vnica possessio,
 cognitio veritatis.

Cap. 18.

Melanthia
 femina
 opulenta,
 quocirca
 eam
 ad concubi-
 tum.

Eam illa
 detestatur.

Cap. 19.

Melanthia
 accusat S.
 Eugeniā
 apud Præ-
 fectum.

Cap. 20.

S. Eugeniā
 carenis vin-
 cta, sistitur
 coram Præ-
 fecto.

Hæc cum inhonesta audisset Melanthia, ira, quæ dici non potest, incensa, (est
 enim grauis amor, & qui non potest omnino cohiberi) profecta est Alexandriam,
 valde grauiam parturiens aduersus Eugeniā. Deinde cum etiam difficilem in eam
 struxisset calumniam, venit ad Præfectum Philippum, nihil sciens ex ijs, quæ ei eue-
 nerant: neque quod is esset pater Eugeniæ, neque quod illa mutasset habitum mu-
 liebrē in virilem. Ad eum ergo accedens, ab intemperantia transit ad calumniam:
 & eam incipit accusare admodum malignè & improbè, dicēs: Quidam adolescēs,
 facie quidem formosus, sed moribus valde sceleratus, Christianorum simulans pi-
 etatem, ad me est ingressus: & cum me aliquam putasset esse impudicam & inho-
 nestam, primum quidem verbis fallacibus, deinde etiam manibus ad vim usus est
 vir audacissimus: & nisi altius exclamasset, & ut accurreret ancilla, effecisset,
 ego tanquam captiua aliqua polluta essem. Ità impudens mulier illi pura audebat
 suum adscribere flagitium. Hæc sic dicta, ad furorē valde concitauerunt Præfectum,
 & vincos ad se iussit adduci, nō solum Eugeniā, sed etiam omnes simul, qui cum
 ea erant. Atque eos quidem, ut iussum fuerat, adductos, alium alibi diuersè tene-
 bant custodiri. Existimabat enim Præfectus nunquam talia conficturam fuisse Me-
 lantiā, mulierem ad eō nobilem, opibusque & gloria insignem: Nesciens diui-
 tiarum & claritatis esse vehementiorem animi perturbationem, & quæ potest per-
 suadere, illa quidem parua reputare: propter id autem, quod ei videtur in presen-
 tia gratum eligere mendacium. Omnes itaque iudices, absentes sanctos propemodum
 condemnabant: Et ex ijs, alij quidem æquum censebant eos subijci dentibus sup-
 pliciorum: Alij verò in ligno suspendi: Alij autem acerbioribus generibus suppli-
 ciorum, vna cum calumnia punientes pietatem.

Postquam autem adfuit domina, congregata quidem erat magna multitudo ex
 omnibus, quæ circuncirca erant, vrbibus: aderat verò etiā Præfectus, & in medium
 producebatur Eugeniā, quæ grauibus tenebatur carenis: theatri autem clamores
 vndique erumpebant, & morte esse afficiendam Eugeniā communiter pronun-
 ciabant. Paratæ erant bestię, parata tormenta, rotæ, ignes, & alia genera supplicio-
 rum, & per omnia acerbissimi tortores, & ex æquo ad supplicia inferenda sæuissimi & acer-
 rimi. In suum itaque conspectum duci Eugeniā iussit Iudex. Quæ cum adfuitisset,
 Hoc inquit, vobis, ô omnium hominū maximè impie, iubet vester Christus, ut nec
 clam quidem faciatis ea, quæ sunt turpissima: sed tam impudenter & violenter ag-
 grediamini ea, quæ sunt nefaria? Quis enim tuus erat animus, quādō tanquam me-
 dicus ingrediens, & ut qui nō solum esses medicus, sed qui etiam per te posses face-
 re miracula, ea faciebas, quæ corruptores & adulteri: & mulierem tam nobili loco
 natam, tam diuitem, & tam honestis & moderatis moribus, tanquam scenicam
 quampiam, aut ex hostium regione captam, probro & dedecore afficere voluisti?
 Audas

LS

Audacis itaque tu cœpti meritas lues poenas, & malus malè peribis.

Cap. 21. *Præclarè se purgat.* Cùm tam iracundè minatus esset ei Præfectus, Eugenia vultu in terram inclinato, nè in præsentia eius vultus patri euaderet manifestus: Meus, inquit, Deus non ea solum, de quibus nunc à vobis accusor, prohibet: sed ea etiam lege sancit, quæ sunt his multo excelsiora: qui me etiam nunc volens perpetuò esse castam, prouidit vt viuerem cum his, qui in pietate se exercent, monachis, quomodo in hodiernum vsque diem me conseruauit, vt & ipsi est perspicuum, & vobis erit paulo post. Quòd autem mihi & tormenta & mortem minitaris, imprudens incussisti mihi timorem, qui non opus habet oratione. Erubescerem enim, si horum metu quærerem me defendere, & non quòd timeam, nè res Christianorum apud vos malè audiant & irridcantur. Verum enim uerò oportebat vos non tam faciles aures præbere accusatoribus, neque cùm primùm audijissetis, tam citò condemnare: sed ambobus priùs auditis, deindè ferre sententiam: & si manifestum quidem extiterit me talia fecisse, iustum luam supplicium: Sin autem hæc sunt falsa & aperta calumnia, vnã pro omnibus peto gratiam, vt hæc mulier nihil graue patiat, nec si de nobis quidem his peiora dixerit. Sic enim nostra lex iubet, & nos obtemperamus, vt nūquam mala pro malis, sed contrà bona potius reddamus. Huius rei solum mihi dato fides fiat iusiurando, neque opus habebimus vllis orationibus, neque contradictionibus: sed res ipsa apertè ostendet, & faciliè tui iudicabunt oculi.

Cap. 22. *Arguit præfecti temeritatem.* Cùm sic dixisset, seorsùm dixit Melanthiæ, (nam illa quoquè præsens aderat) Etiam si fieri possit, vt omnes lateat: at tuam non latebit omninò conscientiam. Nè ergò te ipsam videaris ignorare, & diuinos despicias oculos, qui omnia vident, & iuste puniunt calumniam. Cùm verò nihil cederet Melanthia, neque de impudentia aliquid remitteret, iubet statim produci ancillam, quam dicebat Melanthia fuisse testem violentiæ. Iussit autem vocari, non vt quæ vera esset testificatura, (Quomodo enim ancilla resistisset dominæ?) sed vt abundantius falsum conuinceretur: & cerneretur Melanthia non sola, sed cum alijs instituisse calumniari. Cùm producta esset ergò ancilla, & volens dominæ gratificari, non imperitè mendacium mendacio contexeret: Me, dicens, sceleratus iste sæpè tentauit. Deindè consueta intemperantia ei persuasit, vt in ipsam quoquè fureret dominam: cui nolenti vim afferebat, donèc illa quidem exclamauit: ego autè cùm accessissem, & alias euocàssem conseruas, à turpi conatu vix eum prohibuimus. Quas si velitis accersere, scietis quàm pulchrè ijs, quæ à me dicuntur, concinant. Tunc Præfectus quidem acerbissimè conturbatus, probris appetebat Eugeniã: & iam apertè ostendebat se esse prurpturum ad tormenta, vt potè quòd nihil restaret ad eam conuincendam. Illa verò, (sed est attendendum, est enim auditu incunda narratio,) Tempus est, dicens, liberè dicendi veritatem: nè de ipsa dictum mendacium nimium iactaretur, & Christiani malè audirent apud Gentiles, quid facit? Cogitur propter nimiam accusatricis impudentiam, etiam aliquid facere præter honestum & decorum: & supernè acceptam dirumpit tunicam, & cùm quasdam partes verè sacri nudasset corporis, ostendit omnibus se esse sexu & re vera foeminam: & dicit Præfecto: Domine mi, tu quidem es meus secundum carnem pater Philippus, Claudia autem mihi mater: & fratres hi, qui tecum sedent, Abiras & Sergius. Ego verò sum tua filia Eugenia: quæ cùm vniuersum mundum, & quæ sunt in mundo, facile exuissem, pro omnibus solum indui Christum. Ecce etiam quos vides Eunuchos, ij sunt Protas & Hyacinthus, qui mihi & doctrinæ & vitæ, quæ est ex Christo, fuere socij.

Cap. 23. *S. Eugenia apertissimè coarguit calumniam.* Nondùm orationi finem imposuerat, & pater & similiter etiam fratres, cùm partim quidem ex ijs, quæ dicebat: partim autem, atque ad eò multo, magis ex fignis, quæ erant in vultu, depræhendissent veritatè, (agnouerant enim in eam coniectis curiosius oculis, hanc ipsam esse Eugeniã) eis cor quidem voluptate ineffabili, præ voluptate autem manantibus lachrymis replentur oculi. Deindè cùm eam sustulissent in solum Præsidis, propemodùm in ipsam ipsas effundebant animas, & ei suum amorem dispertiebant, hinc pater, illinc fratres: & alia ex parte mater: (aderrat enim ipsa quoquè, cùm id didicisset) & partim amplexibus, partim verbis amantibus inter se contendebant, quænam membra quidem non amplectentes? Quid autem non patientes, aut non agentes ex lætitiã ineffabili? aut quid corum,

SURIU

gber
Mober
RVIII
5

eorum, quæ voluptatem animi significant, cauentes facere propter multitudinem? Magistratus enim maiestatem, & totam illam, quæ ex dignitatis splendore oritur, grauiter superabat natura, & apertè repellebat. Clamabant itaque tanquam diuino furore afflati, Ipsa est filia, ipsa est soror: oculorum voluptas, imago animæ: quam existimauimus fuisse à dijs raptam: quam nos non videntes, ne videre quidem licet omninò sustinimus. Hæc populus quoque scilicet audiens & videns, Vnus Deus est verus Christus, clamabant. Quicumque autem ex Christianis paulò diligentius expectabant, vt post mortem, martyrum corpora tollerent, & conuenientem eis pararent sepulturam, ij cum audijissent tam repentinam Præfecti & populi mutationem, cum turbis profiliunt, Quis est magnus, sicut Deus noster, alta voce ^{Psal. 76.} clamantes. Qui renelat profunda & occulta, & in astutia ipsorum apprehendit sapientias. Pater autem cum inuitam Eugeniã aurea veste induisset, (volebat enim omnes esse suæ participes lætitiæ) in alta eam sede collocauit, & fecit, vt videretur ab omnibus.

Dum hæc autem gerebantur, ipse quoque, qui est in cælo Deus, aut vt potius dicam cum diuino Iob, Qui erat in cælis testis Eugeniæ, Qui erat in cælis eius conscius: ^{Cap. 24. Iob 16.} repentinum ignem delupèr iaculatus, Melanthiæ domum consumpsit omninò. Illam enim æterno referauit. Hoc autem factum effecit, vt multi conuerterentur ad veritatem. Protinùs ergò à Christianis celebrabatur festum commune, & longa ^{Pater S. Eugeniæ cum multis alijs credit.} mutata est tristitia, cum Præfectus quidem simul cum filia inuenisset pietatem, & ad Christum accessisset, & sancto fuisset obsignatus baptisate: Christianis verò protinùs lætitiæ redditiæ essent ecclesiæ, & ij, quos priùs habebant, honores & priuilegia. Non solum autem hæc fuerant consecuti, sed etiam eis licebat turò habitare ciuitates. hoc enim eis procurauit Philippus, cum retulisset ad Imperatores Seuerum & Pium Antoninum, esse inutile imperio Romanorum expelli Christianos, vt qui non in paucis sint communi vtilis. Eisque conuenientibus, rursùs videre licebat Alexandriam veluti denuò conditam. Similis quies, & similis successus erat etiam in ijs, quæ sunt in Aegypto, vrbibus: & florebat iterum res Christianorum, claræque & excellere fiebant.

Sed quoniam cum virtus adeò rectè se haberet, accidit vt contrà irreperet vitium, ^{Cap. 25.} & qui est eius auctor, grauitè sauciaretur, res præsentis non patitur, qui est bonis aduersarius: sed tacitè se insinuans quibusdam Alexandrinis, qui erant diuitijs quidem & generis splendore insignes, simulacrorum autem cultus furori erant impensè dediti, persuadet eis, vt eant in regiam: & accedentes ad Imperatores, dicunt, toto quidem præcedenti tempore se in magistratu pulchrè gessisse Philippum, & valdè pie affectum fuisse in deos. Nunc autem, inquit, nescimus quo motu, iam decem annis abhinc, & se & totam nostram ciuitatem in animo habuit euertere, honore maximorum deorum tracto ad cultum vnus hominis, quem dicunt in Palæstina fuisse crucifixum à Iudæis. Ità mores quidè soluit patrios: honorauit verò nouas leges: impios autem nobis prætulit: & vt semèl dicamus, nihil omninò omisit eorum, quæ pertinent ad nos & deos euertendos. Hæc cum audijissent Imperatores, hæc scribunt ad Philippum: Qui nos quidem præcessit diuinissimus Augustus, cum te sciret esse cultorem deorum, & honoris eorum esse studiosissimum, ipse quoque tibi maximè præbuit imperium: ^{Imperatorum licet ad Philippum S. Eugeniæ patris} & tanquam Regem potius, quam Præfectum, elegit Præsidentem Aegypti: nec te, quando vixit, ab hoc iussit remoueri magistratu, sed cum vitæ tempore tibi esse demensum. Nos autem tibi & hunc honorem conseruauimus, & non paucos alios adiecimus. Sed hæc, quando fuisit dijs amicus. Quoniam verò nunc de te iactatum est in vulgus, quòd & in religione deorum sis mutatus, nec nobis benè velis, iubemus, vt aut insistendo prioribus in honore permanes: aut si deorum cultum repudiaueris, cesses etiam gerere magistratum: quin etiam facultatum subeas ablationem.

Hæc cum accepisset & legisset Philippus, morbum simulauit, donèc venditis facultatibus, eas dupliciter diuiserit: & partem quidem ecclesijs, partem autè pauperibus distribuerit, qui erant per totam Alexandriam & ipsam Aegyptum. Erat verò Philippus non solum lingua in dicèdo facundus, adeò vt multi gentiles eius persuasione pietatem didicerint: sed etiam vita maximè pius & philosophus, adeò vt vniuersa Alexandria communi suffragio eum vocârnt ad Episcopatum. Quòd autem in fide quoque fuerit acerrimus & constantissimus, ex sine ostenderetur. E vita enim excedit, capite redimito corona martyrij. Magistratus itaque successor ei mittitur Terentius. ^{Cap. 26. Præfectus Philippus creatur Episcopus Alexandria.}

Y y y

Qui

Qui cum primùm venisset Alexandriam, omnem mouebat rudentem, moliens Philippum tollere de medio. Sed quoniam non poterat cum apertè interficere, (erat enim ciuitatis magnus amor in Philippum) clanculùm admittit parricidium: & cum quibusdam fideis Christianis rem mandasset exequendam, ad eadem est impulsus, cum hoc ei iussissent Imperatores. Ij autem cum clam ingressi essent ad Philippum, intentum precibus & orationi ad Deum, eum tollunt de medio. Timore verò affectus Terentius, nè populus factum agrè ferens, aduersus ipsum moueretur, maxime cum esset tantus eius amor in Philippum, iubet comprehendi eos, qui ipsum occiderant, & conijci in carcerem, re fista studens rei celare veritatem: & seminans suspicionem, quòd non processisset cades ex eius sententia. Deindè cum non multum praterisset temporis, Imperatoribus scilicet ita decernentibus, eos soluit à vinculis. Sic decessit Philippus, cum tres dies vixisset post plagam acceptam. Intra ciuitatem verò sepelitur in loco, qui dicitur Ilium: Vbi ipse, cum adhuc viueret, eadem sacram edificauit.

Interficiuntur ab impijs.

Cap. 27.

Eugenia autem post agnitionem, cum alijs virginibus elegit castitatem, & vitam secundùm Christum. Beata verò Claudia, quam Philippus quidem vxorem, Eugeniæ autem matrem antea ostendimus, aliam quoquè domum edificauit ad excipiendos hospites, præter eam, quæ iam facta fuerat à marito, magnam vim pecuniæ in ea consecrans ad ea suppeditanda, quæ erant necessaria ijs, qui accipiebantur hospitijs. Sed hæc quidem sic, & hucusquè Eugenia vitam suam sic administravit. Vult autem oratio eius quoquè præclariorem vitæ exitum ostendere, vt qui insignis fuerit corona martyrij. Aliquanto enim tempore post mortem Philippi, coniux eius Claudia cum assumpsisset filios, Abitam, inquam, & Sergium, & præterea Eugeniæ, in magnam Romam reuertitur. Patria autem eam benignè excipit, & Senatus Romanorum eius filios eligit ad insignes magistratus: Abitam quidem proconsulem Carthaginiensis, Sergium autem Aphricæ vicarium: Eugeniæ verò sufficiebat hæc sola dignitas omnium maxima, nempe virtus, & Deo parentem viuere, & habere alias ex filiabus Senatorum, quarum erat idem zelus & idem institutum. Inter quas erat vna reliquis longè præstantior, re vera admirabilis Basilla, quæ ducebat originem ex genere Imperatoris: quæ etiam resplenduit similiter atquè Eugenia, sicut statim dicitur. Ipsa enim cum Christum, & quæ sunt eius admirabilia, auditione accepisset, quinetiam audisset de Eugenia, maximi quidem faciebat ad eam ventitare, & esse diuinorum eius verborum particeps.

Cap. 28.

Cum ab eo autem arceretur, & propter sponsum (Despõsa enim fuerat Pompeio) & propter persecutionem, (iam enim magna persecutio accendebatur Christianis) inuenit quendam virum fidelem latorem suorum verborum, & per eum non cessat mittere, multum rogans Eugeniæ, vt de diuina fide omnia ei literis significet. Illa autem cum pulchrè sciret, quantum intersit inter scripturam & vocem, & quòd non similiter quis persuaserit aut docuerit scribens, atquè de tantis rebus differens, quoniam multum interest inter verba animata, & inanimam mortuamque institutionem, prudens simul consilium capit & iuuenile. Nam cum Protæ & Hyacintho persuasisset, vt seruilem habitum induerent, per eos munus mittit Basillæ: studens, vt ij ei essent omnia pro epistola, vel illijpsi potius epistola animata. Cum hos ergò admodum lubenter excepisset Basilla, adorabat tanquam aliquos Christi Apostolos. Cum de ea autem rescuisset Cornelius, magna stella inter Episcopos, nõ cõu venit ad eam propter persecutionem, & eam diuino dignatur baptismate. Sic ergò Basilla & Eugenia, ineffabili quodam vinculo colligata propter Christum amicitia, fuerunt biga quædam coniuncta Domino, ipsi animis à se inuicem pendentes, & intelligenter conuersantes: quinetiam multas alias ad idem iugum trahentes. O quam multas quidem illæ virgines: quot autem viros Protas & Hyacinthus communi Domino obtulerunt?

Basilla erudit & baptizatur.

Cap. 29.

Sed cum sic mirandum in modum crederet fides Christianorum, maligni inuidia magis excitabatur aduersus pios. Nam cum Valerianus & Galienus Romanorum tenerent imperium, ipse multos Romanos tacitè subiens, mala semina iniecit eorum mentibus: grauisque accensã est seditio aduersus Christianos. Seditionis autem materia fuit Cornelius, & qui cum eo erant, quòd cum tota manu & mente res Christianorum dilatare instituissent, non solum Romã ipsam ferè totam, sed etiam vrbes & regiones, quæ erant circuncirca, à cultu deorum abduxerant, & qui ab ipsis nominabatur

Persecutio Christianorum.

SURIU

gber
Kober

RVIII

5

bat Christus, vt ab eis communis Dominus & Deus ascriberetur, effecerant. Pro-
 nis ergo imperatorū promulgatur edictum, & quoquersus peruasit per totam
 Romanorum regionem: vt quicumque erant eximij ex Christianis, & eorum dogma-
 tis doctores, comprehensi, morte afficerentur. Interimebantur ergo alij quidem
 alio modo: Cornelius autem latebat: maximè quidem, quòd in honore haberetur
 à Senatu: & ab ijs, qui erant in eo primi, tanquam à propugnaculis quibusdam de-
 fenderetur. Porrò verò ipse quoque seipsum conseruabat ad multorum salutem. Se-
 nuicem autem exhortabantur ad cerramen Basilla & Eugenia: quæ à loco disijungi
 non ferentes, quoniam animis erant inter se vnità, loco quoque coniunguntur, &
 sermonibus vicissim impertiunt. Atque Eugenia quidem Basilla & multa alia dif-
 ferit de proposito certamine, & quòd apertè ei reuclauit Dominus, ipsam martyrii
 cursum mox peracturam. Similiter autem Basilla quoque ei respondit, quòd etiam
 de Eugenia Christus ei significauit, fore vt duplici corona ei caput exornetur: vna
 quidem pro periculis & laboribus, quos subiit Alexandria, & in reliqua Aegypto:
 Altera verò, pro martyrio & cæde, quæ propter illum facta est. Hæc cum inter se con-
 uersarent, & pro se inuicem precata essent: quinetiam virginibus, quæ erant apud Eu-
 geniam, masculos animos addidissent, & persuasissent, vt mortem propter Christum
 negligerent, corpore quidem in præsentia disijunguntur, altera desiderio alterius,
 crebras ex oculis lachrymas emittentes: vt potè quòd ferre non possent oculi eas te-
 parari à sustinucem spectaculo.

Cum autem finem accipere oporteret ea, quæ de ipsis prædicta fuerant à Domino,
 de Basilla quidem dixit Pompeio vna ex ijs, quæ ipsam sequebantur, ancillis, quòd nisi
 omni studio & manu regia sibi desponsam Basillam, quæ iam erat nubilis, domum
 duxerit, non amplius in posterum eam habebit vxorem. Scias enim, inquit, eam fa-
 ctam esse Christianam sermonibus Eugenia: eamque non solum matrimonio, sed
 etiam toti mundo renunciare. Ea de causa eius quoque tutorem Helenum d'ferre
 nuptias, qui est ipse quoque Christianus, & eiusdem instituti. Quinetiam quos, in-
 quit, Eunuchos Eugenia tanquam seruos ad eam misit, ij vel omnium maximè artem
 sedantur magicam, & sic eam incantârunt, vt fateatur se nunc eos habere dominos,
 & eos colere tanquam deos immortales. Cùm mala sic ancilla Pompeio renunciâs-
 set, & linguam diabolo apertè tradidisset, & hæc locuta esset aduersus Christianos,
 ira valde fuit accensus Pompeius, & aduersus Helenum grauias spirans est profectus.
 Et primùm quidem ei vim asserbat, vt sibi puellam ostenderet: Deindè etiam cele-
 brare nuptias: nisi ipse apertè vellet esse hostis Imperatorum. Hæc cum diceret
 Pompeius, non latuit quidem Helenum, vndenâm profecta esset proditio: ingenu-
 um autem & iustum ei dedit responsum: Ego sum, cui obigit, dicens, puellæ tutela:
 que donèc quidem erat impubes, ea & à me alebatur, & viuebat vt volebam. Cùm
 verò iam ad plenam perueniret ætatem, & iam tempus acceperit legitimum, ipsa
 non amplius meam sequetur voluntatem: sed suam sequens sententiam, faciet id
 quòd volet.

Postquàm hoc respõsum accepit Pompeius, ad Basillæ ædes protinus est profectus:
 & pulsato ostio, ianitori imperauit, vt ei annunciaret. Illa autem sensim eum repulit
 per puerum, dicens nihil esse commune Basillæ cum Pompeio: sed neque eius ad-
 uentum omninò culpa carere. Quomodò enim, qui ad virginem accesserit, & cum
 ea seorsum loqui querit, quam propemodùm ne oculis quidem suis licet masculis
 intueri? His verbis furore comitatur Pompeius: & primùm quidem veniens in sena-
 tum, eum rogat. Deindè cum eos etiam assumpsisset, pedes Imperatoris prahendit
 non sine lachrymis, & suum tanquam commune deslebat infortunium. Pro vobis
 ipsi, dicens, ò diuinissimi Augusti, pro vobis ipsis exurgite & vestris d'js, & quem ex
 Aegypto nouum Deum nunc introduxit Eugenia, ex vrbe vestra expellite. Nam in
 multis quidem etiam alijs damnum afferunt Christiani, irridentes Imperatores, leges
 despicientes, benignos & seruatoros deos, tanquam inania quædam manufacta con-
 spuentes. Nunc autem hoc quoque scelus impium est ab eis excogitatum. Soluunt
 etiam leges matrimonij, & prohibent coniugia. Eas enim, quæ sunt desponsæ, aut
 etiam despondendæ, à viris auellunt: vel potius eos quidem illis priuant: sibi verò
 vendicant, & eas turpiter corrumpunt. Quidnam ergò, quid reliquum est, quod fiat:
 aut quò se verterit quispiam, si nulquàm est matrimonium? Nam id quidem, quod sit
 præter legem, leges: quod est autem legitimum, Christiani prohibent: noui quidam,

SS Eugenia
 & Basilla si-
 mul degūt.

Cap. 30.
 Nequã an-
 cilla prodit
 Basillam.

Pompeius
 ab Heleno
 petit suam
 ipsam Ba-
 sillam.

Cap. 31.
 Basilla nec
 ad colloqui-
 um admittit
 sponsum
 Pompeium

Vide calu-
 mniã Pom-
 peij in Cati-
 lianos.

LS

vt videtur, irrumpentes cacodamones, & hominum generationem tollentes de medio. Quod quidem cum processerit, erit omnino terra vacua hominibus. Quomodo autem decetero vobis se habebit exercitus, & quomodo non peribit? Quibusnam quidem imperabunt Imperatores, & cum quibus superabunt inimicos? Quomodo vero omnino constabit respublica & vita hominum?

Cap. 32. Cum sic valde miserabiliter dixisset Pompeius, simul etiam ei assensus est & suffragatus Senatus: adeo vt misertus Imperator, celere tulit sententiam, vt Bassilla vel suo sponso matrimonij lege coniungeretur, aut gladio subiecta, vitam finiret. Postquam autem audiuit etiam de Eugenia, de ea quoque protinus pronunciat, vt vel persuasa sacrificet, vel tormentis tradita, morte violenta moriatur: communiter vero omnes quoque alios puniri iubet, non solum Christianos, sed eos etiam, qui Christianos suscipiunt, & vt lateant, procurant. Hanc sententiam postquam audiuit Bassilla, quae verè regia erat lingua & animo, acriore quoque ipsa, quam ille, voce sic est locuta, & suam tulit sententiam: Regi regum & creatori desponsa, viri in quem cadit interitus, non admitto coniunctionem, etiamsi hoc videatur Imperatori. Terribile enim est renera, terribile, incidere in manus veri Regis & Dei viventis. Simul autem & hoc vocabulum Dei lingua emisit, & caput statim fuit ei amputatum. Atque hunc quidem finem habuit Bassilla. Compræhenduntur vero Protas quoque & Hyacinthus, & ad templum Iouis adducuntur, vt cogentur sacrificare illi abominationi. Cum autem steterent in conspectu eius, qui videbatur deus, precati sunt, & statim ante pedes eorum cõcidit simulacrum, & admirabiliter & præter opinionem comminuitur, & in puluerem cineremque redigitur. Postquam autem hoc cognovit Præfectus Nicetius, iubet eorum quoque capita amputari: Eugeniã vero sibi iussu Imperatoris.

Heb. 10. S. Bassillæ amputatur caput. Item Protæ & Hyacinthi. Cap. 33. Postquam autem adfuit, Vndenã, inquit, artem magicam tam accuratè perfectèque didicistis, vt possitis dijs quoque ipsis imperare maximis? Hoc cum diceret, imprudens Protæ & Hyacintho euidens contexebat encomium: quoniam sola oratione maximum eorum, qui sunt apud eos, deorum repente confregissent, & in cinerem ac puluerem comminuisent. Diuinitus verò inspirata Eugenia, cum multa respondit prudentia: Hoc quidem, dicens, longè verissimum à te dictum est, o Præfecte, nos vestris dijs imperare. Illud autem est planè absurdum, & ad arguendam facillimum, quod ascribas omnia arti magicæ: non autem alicui diuinæ & inexpugnabili potentia eius, qui verè est solus apud nos Deus. Si enim magi quidem, vt vos dicitis, immundos quosdam & materiales inuocant dæmones: isti verò eos, qui sunt apud vos, deos superant, vel potiùs primum ex caelestibus, non omnia rursus inueteris, & quæ sunt superna, inferna facietis, maioribus dijs inferiorem sortem attribuentes: & nec deos quidem, sed eos seruos facietis, & seruos dæmonum, dæmones autem deos, & primos deorum? Quod quidem etiam alio quoque modo verum est, cum vos eos tanquam veros deos constitueritis, & bonos esse putetis: dubitetis autem, quam de causa à malis vincantur dæmonibus, nescientes ipsos esse quidem malos & maleficos dæmones, vnum verò esse Deum in omnibus: cuius nomen solum isti non ferentes, sicut cera, vt ait diuinus Dauid, à facie ignis, liquefiunt & pereunt.

Veris rationibus ostendit simulacra falsos esse deos S. Eugenia. Psal. 67. Cap. 34. Hæc audiens Nicetius, eius quidem magnum & excelsum admirabatur animum. Sed cum esset totus deditus insania simulacrorum, & nihil aliud spectaret, quam vt eis placeret, iubet eam duci in templum Dianæ: sequi autem spiculatorum, ei ensem intentantem: & partim quidem admonentem, partim autem minitantem, quod nisi sacrificet, eo quem habet in manu, transfodiget, ostendendo ensem. Illa verò postquam venit in templum, stans ex aduerso imaginis specie orantis, precata est interitum simulacrorum: Deus æterne, dicens, qui me tua voluntate & nasci & educari & virginem in hodiernum vsque diem conseruari dignatus es: & vt efficeret sponsa vnigeniti, & vt in me adesset sanctissimus spiritus, & in me regnaret, effecisti, ipse nunc quoque mihi ad sis in hac tui confessione, efficiens admirabilia & quæ sint contra opinionem: vt qui te colunt quidem, sint in gloria: ignominia autè & dedecore afficiantur, qui hanc mutam & surdam adorant abominationem, & gloriantur in suis sculptilibus. Ea hæc orante, Deus quidem valde mouet terram: templi verò euertitur: conteritur autem simulacrum: reliqua verò simul conturbantur. Stupent, qui vident: peruatit etiam ad eos, qui procùl erant, miraculum. Alius autem aliun-

Ducitur ad templum Dianæ vt sacrificet. S. Eugenia precibus euertit templum Dianæ.

SURIU
q. ber
Hobes
RVIII
5

allendè confluentes, quicunque erant quidem sanæ mentis, id quod factum erat, dicebant miraculum, & putabant opus diuinæ potentia: quibuscunque verò præter id, quod erant recta priuati opinione, deerat etiam sapientia, ij multis contumelijs afflicentes Eugeniã, eam etiam vocabant magam.

Hæc audit etiam Imperator, & suorum deorum quodammodo vltor fieri prope-
 rans, iubet lapidem quidem grauisimum suspendi à collo eius: ipsam autem iaci in
 flumini Tyberim. Sed sic quidem, qui concipiunt laborem, & pariunt iniquitatem:
 Deo autem curæ erat, vt eorum iussus esset irritus & inefficax. Vndè etiam lapis qui-
 dem ab eius collo est exolutus: ipsa verò non secùs ac magnus Petrus, citra vllam
 offensionem ingrediebatur supra vndas fluminis. Deindè cum ea aqua visa esset po-
 tior, eam igne punire constituit, & magnam illam Eugeniã accepit fornax. Sed
 qui eam custodiebat Dominus, hic quoquè nunc aderat: statimque ostensum fuit,
 ignem protinus amisisse naturam, & corpus eius conseruatū est illæsum. Quid postea?
 Tenebris punitur profundissimis: præter tenebras autem etiam fame, & eam domus
 accepit obscura, nec cibi quicquam omninò sumentem. Nesciebant autem omninò
 esse cum ea Dominum lucis, à quo etiam matutinum, vt ait Propheta, lumen erupit,
 & diuino lumine rota domus illustrabatur. Non solum verò lumen dabatur: sed etiã
 quoddam diuinum supernè suppeditabatur alimentum, panis qui quotidie paraba-
 tur admirabiliter, niue quidem cãdidior, voluptate autem planè diuinus: & quod est
 omnium maximum, ille ipse accedit Seruator: Ego sum, dicens, Eugenia, qui propter
 te crucem & mortem sustinui, propter quem tu quoquè hæc pati constituisti. Ergò
 & te maxima amicitiam gloria, & multis implebo gratijs. Sic autè hoc quoquè signum
 tui honoris. Ipse enim dies te transmittit ad vitam supernam, qui me vidit infra ad-
 uentasse ad homines.

Cum sic dixisset, ille quidem ab ea recessit: haud diù post autem effectum sortita
 sunt ea, quæ dicta fuerant. Mittitur enim quidam impius, monomachi habitum præ-
 ferens: qui cum fuisset intra carcerem, ense facta cæde consummat martyrem eo
 ipso die, quo celebrabatur festum natalis Seruatoris nostri. Cum iusta autem fecis-
 sent tali filia & forori, eius mater & fratres, sacras eius reliquias deponunt quidem in
 loco, qui non abest procul à Roma: vocatur autem via Romana. Sic quidem vixit
 honorificè Eugenia, & sic è vita generosè excessit, conuenienter suo nomini: ad eò
 vt nesciamus, vtrum magis admiremur, in Christo ne vitam, an mortem pro Chri-
 sto. Vndè etiam, quantam sit pro vtriusque gloriam consecuta, euasit paulò post
 manifestum.

Nam cum duobus animi motibus distraheretur mater, & partim quidem lætare-
 tur, quòd propter Christum esset sacrificata: sferet autem, quòd à filia tali disunge-
 retur, & non moderatè ferret separationem, martyr ei apparet in fomnis, ad eò qui-
 dem splendide vestita, vt nec in eam satis posset conijcere oculos: talibus verò comi-
 tata virginibus, & tam præclaris, vt nulla Regina posset cum eis comparari. Cum sic
 ergo accessisset, visa est dicere matri: Quorsum, o mater, ita te afflictas, multis pro
 nobis liquefacta lachrymis? Non sunt res nostræ prosequenda fletibus, sed lætitia.
 Scias enim, quòd ego & pater Philippus, viuimus in quadam ineffabili martyrum
 lætitia, vnà cum Christo versantes & conregnantes: qui te etiam non ita multis post
 diebus ad hanc vitam euocabit. Meis autem fratribus conserua firmum ac stabile,
 quod est in Christo, signaculum, & assiduè exhortare, vt sint etiam mihi fratres ani-
 mis: vt sicutotum genus offeramur pulchrum donum Domino. Hæc mater audiuit
 ab Eugenia. Dicebatur autem etiam vidisse assistentes Angelos, quorum habitus, erat
 signum gaudij simul & pudoris, ipsis veluti indicantibus, quòd illi essent honore di-
 gni, & perpetui etiam gaudij participes. Quod detur nobis omnibus quoquè
 cõsequi gratia & clementia Domini nostri Iesu Christi: Quem decet
 omnis gloria, honor & potentia nunc & semper, &
 in secula seculorum, Amen.